

Slunovrat, Saturnálie, Chanuka a Vánoce

Na s. 2 se vám představí letošní vánoční výstava...

Třpytivé Vánoce

... a není jediná, o další se dozvíte na s. 2 o kousek níž.

Píseň strašlivá a mnohé další

Na s. 3 si přečtete novinu o výstavě kramářských tisků.

Co nás čeká a co bylo?

Nabídku výstav a akcí, spolu s fotovzpomínkami najdete na s. 8.

BUDEME STAVĚT HOROLEZECKOU EXPOZICI!!!

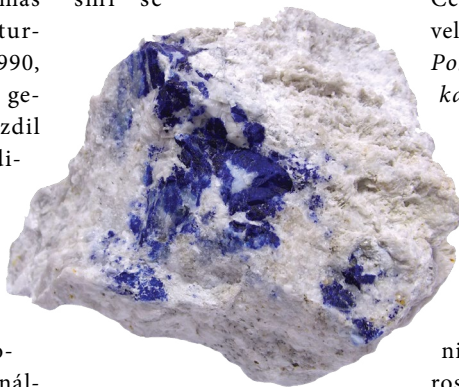

A je to tady! V druhém zářijovém týdnu přišla dobrá zpráva – náš dlouho připravovaný projekt horolezecké expozice byl v Monitorovacím výboru Programu EU *Spolupráce mezi Českou republikou a Svobodným státem Sasko* podpořen a sen mnoha nadšenců se tak může začít plnit. Za tři roky plně stavebního ruchu a budování budeme v Turnově otvírat stálou horolezeckou expozici! Do té doby nás čeká ještě spousta práce a také mnoho horolezeckých akcí, o kterých vás budeme podrobně informovat. Rádi bychom i touto cestou poděkovali všem, kteří s námi projekt připravují. Není jich málo a jejich pomoc je často nadstandardní, čehož si velmi vážíme. **V. Jakouběová, A. Kulišková a D. Marek**

POKLADY Z DEPOZITÁŘE DRAHÝCH KAMENŮ

Už je tomu více než rok, co nás náhle opustil RNDr. Tomáš Řídkošil, který působil v turnovském muzeu od roku 1990, tedy dlouhých 25 let. Jako geolog a mineralog muzea jezdil často na zahraniční expedice, nejvíce do Ruska, odkud získal pro muzeum mnoho cenných vzorků. Některé osobně sbíral, jiné nakoupil. Jeho zásluhou se do sbírkových fondů muzea dostaly i ucelené sbírky regionálních sběratelů, které jsou plně unikátních kamenů, přičemž lokality nálezu jsou v mnoha pří-

padech dnes již zaniklé. Nesmí se

zapomenout, že Tomáš Řídkošil byl také úžasným vědcem a dlouholetým

ředitelem geoparku UNESCO Český ráj, na jehož založení se velkou měrou podílel. Výstavou *Poklady z depozitáře drahých kamenů* bychom chtěli uctít

Tomášovu památku a vzpomenout na to, že za jeho působení v muzeu došlo k největšímu rozšíření geologických a mineralogických sbírek. Výstava bude zahájena 20. října v Klenotnici muzea a podstatná část nerostů a drahých kamenů, které bude možno na výstavě spatřit, pochází z vlastních sběrů a ná-

Pokračování na s. 2

SLUNOV RAT, SATURNÁLIE, CHANUKA A VÁNOCE

Výstava *Slunovrat, Saturnálie, Chanuka a Vánoce* je další výstavou, která vznikla jako mezioborový projekt oddělení archeologie a etnologie turnovského muzea. Proč právě těchto oborů je nasnadě. Tradiční lidová kultura, která má v naší společnosti své stálé místo, má hluboké kořeny, které souvisejí s pohanstvím a s obyčejí a zvyky a obřady, které vykonávali naši předci dávno předtím, než naše společnost poznala křesťanství. Nejinak je tomu o Vánocích, které jsou vázány na období zimního slunovratu. Zimní slunovrat byl totiž nejen oslavou slunce a boha s ním spojeného. Nastává v době, kdy je síla životodárného slunce nejslabší, kdy noc a s ní spojené síly temna nabývá převahy. Je to čas, který byl příhodný pro provozování magických rituálů a obřadů, které měly jediný cíl – zajistit prosperitu v dalším období. A právě zmíněné symboly v nich sehrávaly důležitou úlohu – pučící pupeny větvi třešně, broskve či jabloně byly předzvěstí nového života, posvěcené hořící poleno přinášelo teplo i ochranu, cizopasně jemli přinášelo sílu, česnek a šípky bránily nemocem, plápolající oheň ničil zlé síly apod. Všechny tyto elementy, nebo chcete-li symboly, nacházíme v pozmeněné podobě ve vánočních obyčejích i dnes. Vánoce, a především české Vánoce, jsou výrazem touhy po něčem posvátném, proje-

vem stále se obnovující naděje. Třebaže se nám jejich obraz dnes proměňuje před očima, přece jen jsou svátkem stále živým. Významně se na tom podílí tradiční lidová kultura, a to nejen ve své vnější podobě tak, jak ji vnímá většina společnosti, ale především v rovině kultury duchovní. Právě duchovní lidová kultura má v lidském úsilí schopnost přijímat, prožívat a spoluvytvářet tradice. Ty, které jsou vázány

na přírodní síly, a to oslavy Vánoc a zimního slunovratu s určitostí jsou, tak mohou přežívat v naší společnosti bez ohledu na proměny ideologií po tisíciletí.

Výstava *Slunovrat, Saturnálie, Chanuka a Vánoce* není výstavou typickou. Pozlátka a velkorysé dary na ní nenajdete. Naopak, autoři výstavy se snaží o co neúspěšnější prezentaci jednotlivých jevů a symbolů, které sice všichni známe, podvědomě používáme, zdobíme si jimi své příbytky, aniž bychom si však uvědomovali jejich význam a historii. Vracíme se ke kořenům těchto svátků, k původu obřadů a obyčejů, které z dob pohanských přešly zcela plynule do tradiční lidové kultury a které prorostly i do zvyků, které dodržujeme dnes, aniž bychom si uvědomovali souvislost s jejich původem. Naše výstava je rekonstrukcí, náznakem a v některých případech i vizí. Návštěvník se na ní neobejde bez čtení textů, které výstavu provází. Jen tak pochopí souvislosti a význam představených symbolů, jako je například vánoční zeleň, oheň a světlo, sláma, obilí, ale i další suroviny – česnek, šípky, vejce, jablka, ořechy, které nenacházely své místo jen na svátečním stole, ale také se jich používalo v magických praktikách. Byly i darem, který měl magickou sílu.

Vladimíra Jakouběová

Z POKLADU DEPOZITÁŘE...

Dokončení ze s. 1

kupů Tomáše Řídkošila. Na výstavě budou prezentovány nejcennější a nejkrásnější „skvosty“ z geologických sbírek, které jsou uloženy v depozitářích. Většina exponátů nebyla ještě nikdy vystavena a dosud zůstávala skryta očím návštěvníků. V Klenotnici muzea budete moci spatřit vzorky v přírodní podobě i broušené drahé kameny, jejichž sbírka je po Národním muzeu druhá největší v České republice, takže určitě stojí za vidění.

Jan Bubal

TŘPYTIVÉ VÁNOCE – PERLIČKOVÉ OZDOBY Z PONIKLÉ

24. listopadu bude ve výstavních prostorách Kamenářského domu zahájena výstava věnovaná tradici perličkových vánočních ozdob z Poniklé, která bude příští rok pro svoji naprostou unikátnost nominována na Reprezentativní seznam světového dědictví lidstva UNESCO. Tradice výroby skleněných foukaných perličkových ozdob vychází ze sklářské tradice spjaté s Krkonošemi a Jizerskými horami. Princip foukání perli, původem z Francie, se postupem času usídlil v oblasti kolem obce Poniklá, kde se jako na jediném místě v České republice udržel až do současnosti. S příchodem módy zdobení vánočních stromečků začali místní výrobci navlékat jednotlivé perličky na drátky a formovat z nich různé tvary, které budou na výstavě k vidění.

Nositel tradice foukaných perli je firma Rautis, která svojí tvorbou a funkcí v produkci skleněných perliček navazuje na firmu založenou v Poniklé roku 1902 ve stejných prostorách, v jakých sídlí současní výrobci. Díky Rautisu bude také realizována tato

výstava, protože firma poskytla k zapůjčení nejen rozsáhlé kolekce vánočních ozdob jak z historické, tak z moderní produkce, ale také stroje a nástroje, jimiž chceme přiblížit tuto ojedinělou sklářskou techniku našim návštěvníkům. Perlaři z Poniklé budou také přítomni zahájení výstavy, na které hosté uvidí techniku montování vánočních ozdob naživo. Výstavu doprovodí také dílna v Kamenářském domě, která proběhne v sobotu 10. prosince. Na dílně si budete moci vyrobit tradiční vánoční ozdobu ze skleněných perliček. Dílna určitě potěší jak malé, tak i velké návštěvníky.

Lenka Tuláčková

NOVINA PRAVDIVÁ O JEDNÉ VÝSTAVĚ PRO POTĚCHU LIDU OBCENÉHO V PÍSEŇ SLOŽENÁ A DO TISKU DANÁ OD A. K. ROKU TOHOTO

*Přečtete si lidé milí,
jakou výstavu vám v tuhle chvíli
nabízí muzeum turnovské,
to v Kamenářském domě.*

*Píseň strašlivá se jmenuje
a každého hned inspiruje
ke skládání písniček
po vzoru našich babiček.*

*Jakpak se to vlastně stalo,
že muzeum nachystalo
zrovna tuhle výstavu
pro zvidavou povahu?*

*V Turnově žila jedna
muzejnice odpovědná,
Bětuška se jmenovala,
v prvním patře sedávala.*

*Pilně tam pracovala
a materiály studovala,
nad výstavami dumala,
jak by je přichystala.*

*Jednou o obědové pauze
zamyslela se zas dlouze,
jakou výstavu by udála,
aby radost rozdala.*

*Napadlo ji v okamženi,
bez mysle zatemnění,
že má v péči obrovskou
sbírku písní kramářskou.*

*Scheybalové ji shromáždili,
ve svém domě uložili,
a když pak přišli k umření,
byly písně do muzea vloženy.*

*Je to sbírka převeliká,
cenná a znamenitá,
poutá pozornosti mnoho
badatele nejednoho.*

*A jak Bětuška přemýšlela,
hnedle rovnou vymyslela –
tuhle sbírku vystavím,
všem návštěvníkům představím.*

*A tak také učinila,
do sbírky se ponořila,
četla celé dlouhé týdny
písničky to prapodivný.*

*O neštěstích, taky vraždách,
o válce a sebevraždách,
o ohni a velké vodě,
co se děly v dávné době.*

*Četla o víře, Bohu a svatých,
o poutích a o zázracích
i milostné písničky
o lásce Jeníka a Aničky.*

*Prohlížela krásné obrázky,
opsala písní ukázky,
spoustu toho vybrala
a do výstavy vložila.*

*A tak lidé neváhejte,
do Turnova pospíchejte,
na výstavu toho všeho
do listopadu šestého.*

Komentované prohlídky s kurátorkou k výstavě *Píseň strašlivá a mnohé další* se budou konat v úterý 18. října a 25. října v 17.00 hodin. Dozvíte se informace o životě kramářů, poslechnete ukázky, na vlastní oči uvidíte originální kramářské tisky a špalíčky a kdo ví? Možná po tom všem začnete skládat stejně (ne)povedené kramářské písně, jako je tato.

Alžběta Kulíšková

VZÁCNÝ OBRAZ SE DOČKAL RESTAUROVÁNÍ

Ke konci se chýlí jeden z větších restaurátorských projektů podpořených Ministerstvem kultury ČR, které naše muzeum v posledních letech provádí, a sice restaurování obrazu *Nechte malíčkových přijít ke mně* od významného vlámského malíře Erasma II Quellina (1607–1678), Rubensova žáka, spolupracovníka a později nástupce v pozici oficiálního městského malíře v Antverpách. S identifikací autora nám výrazně

pomohli kolegové v Rijksmuseum v Amsterdamu, jehož kurátor mě upozornil, že pravděpodobně jde o mladší dílenskou verzi obrazu z roku 1664, který nyní vlastní Královské muzeum výtvarných umění v Bruselu. Podle záznamu v účetní knize antverpského obchodníka s uměním Forchonda turnovský obraz objednal o tři roky později, tedy 1667, v Quellinově dílně hrabě Nostitz. Z proslulé nostické sbírky

byl prodán v dražbě v roce 1737 neznámému kupci a na dobrých stopadesát let zmizel neznámo kde. Dokonce se nám vinou chybějící evidence zatím nepodařilo zjistit ani to, kdy se dostal do muzea. Na rubu obrazu je pouze nápis, že jej městu Turnovu věnoval turnovský rodák a pražský měšťan Jan Křtitel Chlumecký narozený v roce 1803. Rozměrné (153 x 240 cm) a značně poškozené plátno visívalo ještě za-

čátkem 80. let na schodišti muzea, ale z těch, kdo si je snad pamatují, by je nyní asi nikdo nepoznal. V těchto dnech probíhá odstraňování posledních pasáží ztmavých laků, zpod kterých se vynořují jak detaily postav a architektury, tak úplně odlišné barevné tóny. Restaurátorka Pavla Vosátková, turnovská rodačka, si trpělivě hraje s každým milimetrem plochy a často před ní leží nelehké rozhodnutí, kam až s odstraňováním laků a mnoha pozdějších přemaleb zajít, aby zachovala charakter malby. Některé detaily již zcela zmizely, navíc proti bruselské předloze jsou na něm patrné některé změny. Proto jsem se na začátku září vypravil do Bruselu, kde mi kurátor Joost Vander Auwera umožnil provést podrobnou dokumentaci jejich obrazu, která nyní poslouží restaurátorce k dokončení zákroku, díky němuž celý obraz zjasní a odkryje se spousta nových, dosud zaslých detailů. Pokud je nám známo, obrazy Erasma Quellina jsou pouze v pražské Národní galerii, proto stojí za úvahu vystavit náš obraz jako vzácnou malířskou památku v expozicích muzea.

Miroslav Cogan

OHLÉDNUTÍ ZA PRÁZDNINAMI

Letošní sezona patřila mezi nejúspěšnější za poslední roky. Poděkovat za to jistě můžeme i počasí, které nám přálo. V létě to nebylo na koupání, protože bylo chladno a slunce se často střídalo s deštěm. Zdá se také, že hodně lidí neodjelo do zahraničí a zůstalo v Čechách. Jsme rádi, že si pak vybrali naše muzeum jako cíl své návštěvy. K nejčastějším návštěvníkům patřily rodiny s dětmi, tolik najednou jich snad nepamatujeme! Mnoho z nich nalákal náš nový zábavně-naučný prázdninový program *Den s mineralogem*, kterého se ujal

náš nový mineralog s kolegyněmi. Potvrdil se náš předpoklad, že program zaujal nejen děti, ale i ve velkém jejich rodiče.

I v samotném muzeu jsme měli mnoho pozitivních ohlasů. Návštěvníkům se líbily nejen stálé expozice, mezi kterými stále hraje prim mineralogie a klenotnice, ale také výstavy. Výstava o historii Hrubého Rohozce zaujala milovníky hradů a zámků, výstava *Už 130 let* pro změnu návštěvníkům přiblížila historii i současnost muzea a do Kamenářského zase mířili sympatizanti skautů. I u tohoto ne-

konfliktního tématu jsme ale narazili na nečekanou, avšak úsměvnou nelibost. Jednoho víkendu přišla rodinka, která si stěžovala, že skauty nemají rádi, protože jsou indiáni!

Na Dlaskově statku bylo také živo. Snad poprvé v historii muzea jej navštívilo víc lidí, než samotné muzeum. Jistě je to novou stálou expozicí *Já Josef Dlask – Příběh hospodáře*, která vznikla letos u příležitosti oslav 300 let Dlaskova statku, ale určitě také tím, jak náramně ožily celé Dolánky. Dům přírody, Ábelův mlýn a právě Dlaskův statek tvoří dohromady úžasnou atrakci a bu-

deme doufat, že budou lákat turisty i v následujících letech.

Naše muzeum je výjimečné tím, že každého zaujme, protože je velmi rozmanité a každý si v něm něco najde. Letošní sezona to potvrdila. Hlavně je dobře, že můžeme nabídnout nejen vzdělání, ale také zábavu pro děti. Proto nás letos navštívilo tolik rodin. *Stezka kamene*, *Den s mineralogem*, *Řemeslné soboty*, pracovní listy k výstavě *Už 130 let* a dětský koutek při této výstavě, to vše mohlo naše muzeum nabídnout. A můžeme se začít těšit na sezonu příští!

Náš muzejní obchod navštívilo během letošních prázdninových dnů rekordní počet 3 500 zákazníků. Kromě stále se rozšiřující nabídky mohli využít i speciálních slev, které jsme nabízeli v rámci úterních Dnů s mineralogem. Všechny drahé kmeny, místní i zahraniční, jsme prodávali se slevou a zájem o ně byl velký. Dětem, které si mohly v rámci prázdninových dílen navlékat náramky a náhrdelníky, jsme nabízeli kamínky a bižuterní komponenty z jablonecké produkce. A jako vždy, velký zájem byl o různé regionální zboží, na které se zaměřujeme.

Den s mineralogem

V období letních prázdnin probíhal každé úterý u muzea zábavný program pro děti i dospělé – *Den s mineralogem*. Na plácku před Kamenářským domem byla připravena čtyři stanoviště. Na prvním stanovišti si děti mohly odlít zkamenělinu ze sádry. Nejoblíbenější byl trilobit, ale odlévala se i stopa dinosaura nebo amonit. Děti mohly zkamenělinu pomocí vodových barev a své fantazie nabarvit. Musíme přiznat, že se malí paleontologové činili a vznikla celá paleta nádherných výtvarů. Na druhém stanovišti se pomocí lopatek a štětců odkrývala kostra dinosaura *Hypsilophodona*

včetně jeho hnízda s vejci. To byla teprve bomba, protože se nejednalo o žádný umělý model, ale o skutečné kosti. I když se děti mezi sebou často neznaly, podařilo se jim společnými silami našeho dva a půl metru dlouhého a metr vysokého dinosaura několikrát odkrýt. Třetím stanovištěm bylo rýžování českých granátů a olivínu. Zástupy malých i velkých „zlatokopů“ zkoušely celý den pomoci rýžovacích pánví vyzdobit co nejvíce drahých kamenů. Na posledním stanovišti dobývali malí těžaři kovové rudy ze šterkoviště. Kdo byl pracovitý, odměnou mu mohl být také nález nádherného

ametystu, tygřího oka nebo třeba achátu. Dvakrát proběhly v Kamenářském domě přednášky a byly k dispozici mikroskopy, kterými mohli zájemci pozorovat výbrusy hornin a minerálů. Návštěvnost

celého programu nás mile překvapila. Téměř v každém termínu nás navštívilo přes sto lidí a v celkovém součtu přes tisíc návštěvníků. Největší odměnou pak bylo, když si děti i dospělí náš program chválili.

Prázdninové dílny

Lektorské oddělení muzea nabízí školám, školkám a různým skupinám (např. příměstským táborům) možnost si objednat dílnu či program na míru. Mezi takové progra-

my patří i tzv. *Dílny z kapsy*, tedy takové dílny, které s velkým úspěchem proběhly dříve a nyní se opakují pouze na přímou objednávku.

Při ohlédnutí zpět na ty, které už u nás v Kamenářském domě proběhly, nám při vzpomínce na spokojené a veselé děti, které domů odcházely se svými krásnými výtvary, vyvstává úsměv na rtech. Mezi nejoblíbenější dílny se dlouhodobě řadí dílna výroby bylinkového mýdla, která je vhodná především pro mladší školní děti, ale potěší svou příjemnou vůní sušených bylin a ro-

mantickou atmosférou i každého dospěláka. Děti si vyrábějí mýdlo samy a aromatizují si ho dle vlastního výběru pomocí rozličných druhů éterických olejů a voňavých bylinek. Následně si ho odnesou domů zabalené ve vlastnoručně ozdobeném pytlíčku.

Další oblíbená dílna je výroba kaleidoskopu – hračky, která byla oblíbená již u našich rodičů a prarodičů. Děti si po pilné práci odnášejí krásnou, poutavou a oku lahodivou hračku ve tvaru kukátka s kouzlem v podobě barevných proměnlivých ornamentů. Mohou si ho následně

dozdobit pomocí barevných papírů, anebo ho pokreslit barevnými fixy.

Velký zájem je i o tradiční dílnu výroby šperku se vsazeným olivínem, který je místním drahým kamenem. Vznikají jedinečné a velice líbivé šperky (ukázku vidíte na fotografii),

Učitelé často zápasí se svými kolegy z jiných institucí z celé republiky, aby se jim podařilo najít volný termín v diáři Kamenářského domu a umístit tak své svěřence na pár desítek minut pod naše vedení. Někteří se svými žáky rádi a často vracejí, což nás samozřejmě velice těší.

Připravili Adam Jíra, Iva Havrdlíková, Jan Bubal, Veronika Gocová a Marta Havlíčková

NEJSLAVNĚJŠÍ ROVENSKÝ ZÁKAZNÍK...

...aneb Albrecht z Valdštejna kupoval vápno v Rovensku pod Troskami...

Vedle tavby železa probíhala v Rovensku pod Troskami další pyrotechnická činnost – pálení vápna z místního vápence. V roce 2015 jsme zde prozkoumali pec na žihání vápence s kompletní vsádkou vypáleného vápna. Jde o polní kruhovou nebo oválnou pec zadlabanou do svahu. Datování je však problematické, protože nebyl získán žádný chronologicky citlivý materiál. Nejbližší výchozy vápenců se vyskytují přímo v katastrálním území Rovenska ve vzdálenosti asi 300 m západně od místa nálezů vápenické pece. Jde o spodnopermské vápence na kontaktu s pískovci cenomanského stáří. Jejich pruh byl zatím zdokumentován v linii jihovýchodně od Holenic po Rovensko pod Troskami.

O zřejmém významu vápenictví v Rovensku a okolí svědčí dvě písemné zmínky: zápis v městské knize z roku 1567, kde se zavazuje Jan Jaček „dodat 20 korců vápna, bude-li se [kostel sv. Václava na Týně] stavěti od kamene“. Další zmínka se váže k letům 1630

a 1632. Mezi osobami, které dovážely vápno do Jičina pro Valdštejnovy stavební projekty, se objevují nejenom rovenští měšťané (Šimon Malát a Mikuláš Vokřínek), ale také Matěj Vokřínek z Holenic a Jiří Vokračka z Tatobit. K 1. lednu 1630 mělo 19 vápeníků dodat 364 pecí, které byly vyměřeny na 29 567,5 džberů vápna (cca 1 570–2 218 m³; jeden džber se objemově pohybuje mezi 53–75 l). Největší objem vápna (119 pecí = 83–84 džberů = 4,4–6,2 m³) měl dodat právě rovenský občan Šimon Malát. Velké objemy dodávali také Tatobitští, kde díky archeologickým nálezům registrujeme také stopy starší vápenické produkce. Vápenictví ale nemuselo být nutné navázáno jenom na stavebnictví. Surový nebo žíhaný vápenec mohl být využit v technologickém procesu výroby železa do vysoké pece.

Jan Prostředník

V létě uspořádali archeologové na muzejním dvoře experimentální tavbu železa. Reportáž o ní a výsledcích, kterých bylo dosaženo, vám přineseme v příštím čísle.

MAŠOV JAKO DRUHÉ LIDICE

Řídící učitel Josef Kyksa je autorem zprávy z 10. září 1945, která se dochovala ve fondu Národní školy Mašov a je tedy uložena ve Státním okresním archivu v Semilech. Jakožto očité svědek popsal události, které v Mašově v posledních nervózních dnech války jen náhodou nebyly tak tragické. V turnovských kasárnách dosud hrozila německá posádka, v ulicích však už vlály československé prapory, den byl klidnější, než ten předcházející... ale ne v Mašově.

V pondělí 7. května 1945 odpoledne přijelo několik obrněných aut s vojskem pod Mašov a ostřelovalo vesnici. Tím donutilo občany, aby se uchýlili do krytů. Pak Němci provedli ve všech domech prohlídky, odvedli na náves před hasičskou zbrojnicí mašovské muže, později je vehnali do zbrojnice, proti které namířili odjištěné kulometry (MUDr. Jiří Šolc napsal ve svých vzpomínkách, že ten den byl do Mašova zavolán k porodu a současně uvedl, že zde turnovská posádka hledala zbraně, přičemž zajistila jako rukojmí osmdesát mašovských občanů).

Řídící Kyksa ve své zprávě upřesňuje, že Němci vymáhali odevzdá-

ní zbraní, které byly odňaty německým uprchlíkům ubytovaným v Mašově. Obyvatelům Mašova bylo současně vytýkáno, že zde byly usmrčeny dvě německé děti, ale dle tvrzení učitele zemřely obě v turnovské nemocnici na blíže nespecifikovanou nakažlivou nemoc. Dále prý Mašovští utiskovali německé uprchlíky v přidělech potravin, obuvi apod. Každopádně hlavním cílem snažení německých vojáků bylo získat od obyvatelstva zbraně a hrozili, že pokud se tak nestane, muže postřílí a obec vypálí. Na to dali čas půl hodiny, po dlouhém jednání termín prodloužili do rána druhého dne. Bylo určeno přesné místo, kde musely být zbraně odevzdány. Ráno vojsko na minutu přesně do Mašova dorazilo a zbraně zabavilo. V bytě řídicího učitele stihli provést velmi důkladnou domovní prohlídku. Zřejmě jako následek udání dvou německých uprchlic, které ještě 4. května na učitelce vymáhaly, dle rozkazu tehdejšího hejtmána, 40 říšských marek, které jim ovšem pan učitel nevyplatil. Tím, zdá se, celá „mašovská akce“ skončila. Ve velmi hektických posledních válečných dnech to však mohlo dopadnout podstatně hůř. David Marek

PŘEDNÁŠKOVÉ ÚTERKY

Na podzim jsme pro vás přichystali celou řadu přednášek a komentovaných prohlídek. Inspirovala nás k tomu výstava k výročí muzea a kladné odezvy na přednášky, které již při různých příležitostech proběhly. Doufáme, že si mezi nabízenými tématy najdete to své, strávíte s námi v muzeu příjemný čas a odnesete si bonus v podobě mnoha nových informací. Vstupné 20 Kč..

18. října: **Píseň strašlivá a mnohé jiné.** Komentovaná prohlídka výstavy kramářských písní s kurátorkou Alžbětou Kulíškovou.

25. října: **Píseň strašlivá a mnohé jiné.** Komentovaná prohlídka výstavy kramářských písní s kurátorkou Alžbětou Kulíškovou.

1. listopadu: **Skupina granátů a jejich použití v klenotnictví.** Přednáška geologa Jana Bubala.

8. listopadu: **Soumrak hradů na přelomu středověku a raného novověku.** Přednáší historik Jiří Sajbt.

15. listopadu: **Nejvýznamnější archeologické výzkumy v Českém ráji od roku 2000.** Přednáška archeologa Jana Prostředníka.

22. listopadu: **Sbírka numismatických nálezů turnovského muzea.** Přednáší historik David Marek.

29. listopadu: **Křemen a jeho odrůdy.** Přednáška geologa Jana Bubala
6. prosince: **Třpytivé Vánoce.** Komentovaná prohlídka výstavy perličkových ozdob s kurátorkou Lenkou Tuláčkovou.

13. prosince: **Diorama – specifický výtvarný způsob muzejní prezentace včera a dnes.** Přednáší historik umění Miroslav Cogan.

Aleš Bartoš
tel. 603 315 295
www.abzlatnictvi.cz
zakázková výroba šperků
Muzeum Českého ráje Turnov

ROZHOVOR S... DAVIDEM MARKEM

Před sedmi lety se obsazení pozic muzejních archivářů-historiků úplně obměnilo. Jeden kolega odešel do jiné instituce, Jitka Petrušková převzala péči o odbornou knihovnu a na uvolněné pozice jsme nastoupili my dva – já (po mně zůstala uvolněná knihovna) a David Marek odkojený semilským archivem. S Davidem od té doby sdílím kancelář a většinu věcí, o kterých jsme vedli rozhovor do tohoto čísla, jsme spolu už mnohokrát probírali, proto jsem věděla, že Davidovy odpovědi budou určitě zajímat i vás.

K historii ses dostal poněkud oklikou, protože původně ses věnoval úplně jinému oboru. Můžeš nám prozradit, jak to bylo?

Je to tak. Přestože mě historie bavila, přihlásil jsem se na místní Hotelovou školu. Ona to byla tehdy poměrně zajímavá instituce – pětiletý studijní obor, který se první tři roky zaměřoval na hotelnictví, pokračoval cestovním ruchem. Tři cizí jazyky či stáže v zahraničí, které tehdy zdaleka nebyly obvyklé. Po dokončení školy jsem se ale jistou shodou okolností dověděl o oboru historie–archivnictví na univerzitě v Hradci Králové a bylo rozhodnuto. Pak už to šlo všechno tak nějak samo. Součástí studia byly praxe v archivech a já je absolvoval v tom nejbližším – v Semilech a měl jsem to štěstí, že mi zde po skončení bakalářského studia nabídli místo archiváře a navíc možnost si při práci dodělat ještě magistra. Po šesti letech se pak naskytla uvolněná pozice historika v turnovském muzeu a musím přiznat, že se mi možnost pracovat jako regionální historik ve městě, kde jsem se narodil, moc zamlouvala.

Když srovnáš práci v archivu s prací v muzeu, nacházíš nějaké rozdíly?

Rozdíly tu určitě jsou, ale jsem rád, že v základu jsou si obě pozice velmi blízké. V muzeu mám rozhodně větší kontakt s veřejností, ale ani v Semilech jsem nefungoval jako archivář Běda ve filmu Tomáše Vorla Kouř. S kolegy jsme jezdili na tzv. archivní dohlídky na obecní a městské úřady, do škol, do větších podniků či firem, kde jsme vybírali písemný materiál, který bylo potřeba odvézt do archivu k trvalému uložení. To byl materiál, který měl (má) trvalou dokumentační hodnotu a ze kterého se stávají archiválie. Výběr materiálu závisí na konkrétním archiváři a mně přišlo super, mít tuto možnost.

I v muzeu se snažíme se organicky vytvářet soubory či archivní fondy, které jsou reprezentativní a budou do budoucna schopny podávat ucelený obraz o našem regionu, jen jsme více závislí na ochotě lidí nám tyto materiály svěřovat.

Baví mě to zpřístupňování archivních fondů badatelům a díky tomu třeba občas něco napsat, zpřesnit „staré pravdy“ apod. Teprve na základě této práce je možné řádně zaevidovaný materiál předkládat veřejnosti, teprve pak je možné seskupený fundus představit na tematických výstavách. Je mi jasné, že řada lidí vidí muzeum jen jako výstavní prostory (kterých nemáme právě málo), ale za těmito sály jsou právě ony depozitáře, díky nimž je možné vůbec výstavy a stále expozice nějakým způsobem

vůbec naplnit. Jsem rád, že především v archivním depozitáři je stále dost materiálů, které přináší hodně dalších informací ze starého Turnova a já mám možnost se o ně starat.

Staráš se o celou řadu sbírek a fondů, představ nám je trochu...

V prvé řadě se my dva spolu dělíme o náš archiv. Ty máš na starost desítky osobních fondů – materiály významných osobností Turnovska, já ty ostatní archivní fondy jako spolky (to je krásný materiál představující období bohatého spolkového života v Turnově), školy, historickou dokumentaci – krásný fond, který by měl soustřeďovat právě ty střípky z naší minulosti, které poskládají náš obraz v budoucnosti. Archiv je důležitou a oblíbenou součástí mé práce. To ale neznamená, že by mě nebavily i historické sbírky, které mám také na starosti, třeba numizmatika, sfragistika, soubor historických trojrozměrných předmětů, oddíl militárií nebo třeba faleristiku, kde jsou medaile, plakety a řady. Hodně mě baví naše sbírka fotografií a ještě více několikatisícový soubor negativů, protože co obsahuje, teprve zjišťuji.

Kdyby sis mohl vybrat jen jednu sbírku, která by to byla a proč?

Vybral bych si archiv – cítím se být archivářem. Baví mě procházet konvoluty starých písemností, luštit rukopisy jednotlivých autorů, zaseknout se v době, kdy to bylo napsáno.

Co přineslo pro tvoji práci počítače a vůbec „digitální věk“?

Je jasné, že počítače a s nimi řada databází, internet nevyjímaje, práci do jisté míry zjednodušily. Nicméně stále více se v návaznosti na digitalizaci profesně trápím při představě, co najdou v našich sbírkách lidé za sto let, až se zeptají třeba na turnovský spolkový život přelomu tisíciletí. Obecně pro celý archivní systém platí, že doba elektronické komunikace není v tomto ohledu zrovna přínosem. Musíme si nějak pomáhat – digitalizace je kouzelné slůvko, které se řeší už dlouho, ale jak definitivně na staletí uložit terabyty dat, aby nebyla ztracena a aby je bylo možné i pak přečíst, prostě nevíme.

A na závěr pravidelná otázka – jak by podle tebe mělo vypadat muzeum v budoucnu?

Mám pocit, že se pozice muzea ve městě a regionu neustále zlepšuje (a to na tom nebylo vyložene špatně snad nikdy) a to je samozřejmě dobrý směr. Myslím, že se úspěšně snažíme najít rovnováhu mezi, řekněme, komerčními akcemi a těmi, pro které naše instituce byla před stotřiceti lety založena.

Rozhodně nechci, aby se muzeum stalo institucí, kam se člověk dostane dvakrát za život, protože tady byl na vítání občánků a pak zde dostal maturitní vysvědčení. S tím souvisí, že bych u nás chtěl za deset let potkávat více místních občanů. Bylo by fajn probudit u nich chuť zajít k nám častěji.

Děkuji Ti za rozhovor!

Alžběta Kulišková

DRINGS

poradenství * software * hardware

Výpočetní technika – kousek od muzea!

- Počítače, příslušenství, digi-fotoaparáty, audiotechnika to vše můžete zakoupit ve Skálově ulici 6 otevřeno ve všední dny 13.30 – 17.30 hodin
- Objednávat můžete i v pohodlí domova nebo kanceláře využijte e-shop na stránkách www.drings.cz!

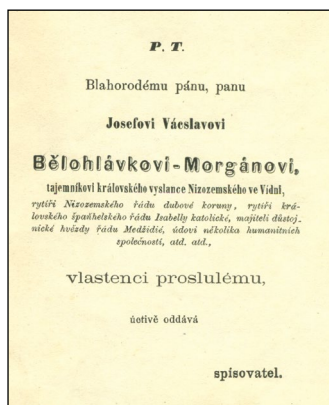

BARVY
specializovaná prodejna

Nabízíme veškerý sortiment barev k použití v interiérech i exteriérech, autolaky, lazury ad.

Studentská 1727, Turnov • tel./fax: 481 321 180, 602 364 436
www.baryturnov.cz • email: info@baryturnov.cz

ZE SBÍREK MUZEA – SPRAVEDLIVÝ TRYCHTÝŘ PARLAMENTÁRNÍ VÝMLUVNOSTI

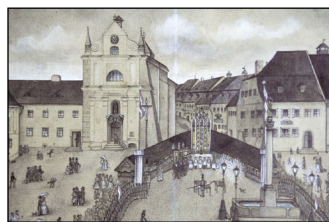

V březnu roku 1861 se konaly první volby do nově ustaveného Českého zemského sněmu, zákonodárního sboru zemské samosprávy. Zvoleno bylo 236 nových poslanců. Událost v pravdě historická! Po svém si jí všiml i vídeňský vydavatel humoristických spisů, deklamovánek a „žertovných výpisků a rozjímání k popukání“ Josef Burgerstein. Na pomoc poslaneckým novicům přispěchal s příručkou nazvanou *Spravedlivý trychtýř parlamentární výmluvnosti*. S nadhledem a humorem sobě vlastním v něm udílel dobře míněné rady týkající se formy a obsahu poslaneckých projevů vhodných pro jednot-

livé poslanecké kurie i národnosti (vzor řeči pro venkovana, pro rozeného Němce či pro tzv. Ultračecha).

Co nás ale zaujalo víc, je dedikace celého spisku. Je totiž připsán panu *Josefovi Vácslavovi Bělohávkovi-Morgánovi*. A jsme z Vídně zpátky v našem Turnově u dalšího z dnes téměř zapomenutých jmen turnovských rodáků. Josef V. Bělohávek, bratranec turnovského malíře Michala Bělohávka, narozený v čp. 158 na Trávnících 16. prosince 1830 se o 18 let později zapsal na pražskou výtvarnou akademii a stal se žákem jejího ředitele Kristiana Rubena. V roce 1850 studoval na vídeňské akademii a studia završil pobytem v Paříži. Život mu změnilo osudové setkání a přátelství se synem nizozemského vyslance. Odešel s ním zpátky do Vídně a stal se sekretářem nizozemského vyslanectví. Malíř

Bělohávek se tam dočkal hvězdné kariéry a byl povýšen do šlechtického stavu s přídomkem z Morganu. Oceněn byl i dalšími poctami (viz dedikace zmíněné knihy).

Turnov ho znovu přivítal ještě ve funkci tajemníka vyslanectví 8. května 1873, kdy je zapsán v městské matrice jako kmostr pozdějšího novináře a spisovatele Lothara Suchého (jeho matka byla Bělohávková). Úspěšnou kariéru mu zlomil o den později, jako mnoha jiným, krach na vídeňské burze. Nezbylo než se vrátit ke štětcí a paletě.

Pro Turnováký vytvořil ještě za vídeňských studií vedutu Turnova datovanou rokem 1850, rok předtím zachytil Svěcení praporu národní obrany v Turnově (na obrázcích).

Že dnes neznáme Bělohávkovu podobu? Ale ano. Stačí zajít do chrámu Narození Panny Marie

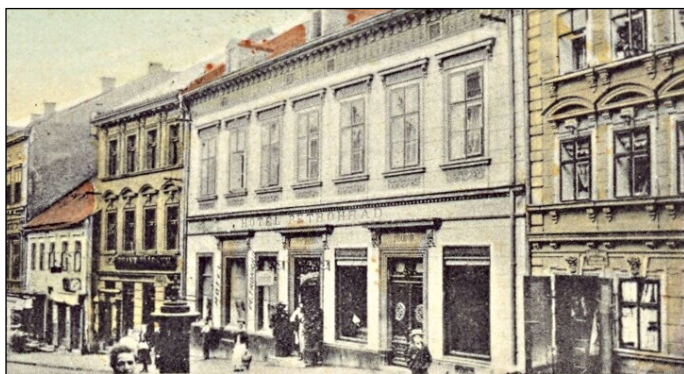

a zahledět se do tváře sv. Jana Křtitele na oltářním obraze umístěném v levé části chrámu. Autorovi, svěmu učiteli K. Rubenovi, pro něj stál Bělohávek modelem ještě za pražských studií. V Turnově z toho bylo pozdvižení – Turnováci chtěli pro svůj nově vysvěcený chrám obraz světce a ne mladého Bělohávka. Josef Vácslav Bělohávek-Morgan zemřel ve věku 68 let ve Vídni 10. března 1898, pochován je v dolnorakouském Hinterbrühle u Badenu. Naposledy na něj vzpomenu v zářijových Pojizerských listech roku 1944 malíř Karel Kinský.

Jitka Petrušková

STALO SE PŘED STO LETY V TURNOVĚ A OKOLÍ

Před sto lety, v neděli 8. října, se turnovské obecnstvo mohlo těšit z „tanečního koncertu“ slečny Erviny Kupferové. Výrazová tanečnice, mimochodem první manželka známého fotografa Františka Drtikola, měla u diváků veliký ohlas. Její výkon byl prý skutečně dokonalejší a „at soudíme o budoucnosti tohoto nového umění cokoli, to upříti nemůžeme, že její výkon je čistě umělecký, a že mnohde uchvátí poetickým pojetím“. * V noci z 11. na 12. října byl vyloupen klenotnický závod pana Douby, který sídlil v domě čp. 143 (hotel U Města Petrohradu v Hluboké ulici – na fotografii). Lupiči vnikli do domu ze zahrady, vypáčili železné dveře a ukradli zboží v hodnotě 20 000 korun. Městský nadstrážník Náhlovský měl všemi obdivovaného, dobře vycvičeného policejního psa, který se ihned pustil po pachové stopě zlodějů směrem na Trávnici, avšak marně. Loupež nebyla objasněna. * V říjnových dnech roku 1916 proběhla na Daliměřicích ovocnářská

výstavka tamějšího zahradníka Jaroslava Bernata. Byl znám i z různých odborných, ilustrovaných listů zejména jeho jednokilogramové hrušky máslovky budily prý svého času u odborníků nemalou pozornost. * Na konec října roku 1916 bylo naplánováno sejmutí některých kostelních zvonů v Turnově, aby mohly být poskytnuty pro vojenské účely. Celkem mělo být z turnovského obvodu odevzdáno šest zvonů. Jednalo se o zvony z kostela sv. Mikuláše (tzv. hrubý zvon o váze 2 000 kg), z kostela Panny Marie (váha 1 100 kg, z roku

1853), z františkánského kostela (ze dvou byl rekvírován jeden o váze 70 kg z roku 1809), z kostela v Práslavicích (váha 40 kg) a z hruštického kostela rekvírovány dva zvony (váha 500 kg a 250 kg). * Majitelé turnovských elektráren Ing. Votrubec a Ing. Možný rozeslali mezi své odběratele leták, kde byla vypočítávána dražota uhlí, oleje, řemenů apod., a oznámili navýšení ceny „proudu osvětlovacího“ o 25 % (tj. o 10 haléřů za 1 kW). Plánované navýšení ceny snížilo obecní zastupitelstvo na 12,5 % a majitelé obou elektráren se

tímto usnesením museli řídit. * Také místní holiči se dohodli na zvýšení svých cen, a tak byly od 1. prosince holičské a vlásenkářské práce v Turnově o 40 % dražší. * S přicházející zimou se v místních novinách objevil článek věnující se zimním sportům v Turnově. Před válkou v zimě vládlo lyžování – byla to doslova „lyžařská epidemie“, která zachvátila nejen pány, ale i dámy, a hruštický svah (tehdy zcela prost jakékoli zástavby) byl denně přeplněn lyžaři-záčátečníky (ti zkušenější totiž jezdili po příkrřejších kopcích v okolí). Sáňkování bylo obdobně rozšířeno, a to hlavně večer, kdy bylo dovoleno jezdit z Hruštic náměstím a dále Hlubokou ulicí. Ledová plocha mezi mosty na tenisových kurtech byla vázána na přízeň počasí, ale v období války trpěla především absencí členů turnovského Sportovního klubu, kteří se o ni starali. * 22. listopadu roku 1916 přišla z Vídně zpráva, že zemřel císař František Josef I. **David Marek**

VÝSTAVY A AKCE V ŘÍJNU, LISTOPADU A PROSINCI

GALERIE

19. 5. – 30. 12. Už 130 let.

VÝSTAVNÍ SÁL

Do 30. 10. 500 let od přestaveb

Hrubého Rohozce

23. 11. – 31. 1. Slunovrat, Sa-
turnálie, Chanuka a Vánoce.

Hlavní vánoční výstava.

KAMENÁŘSKÝ DŮM

Do 6. 11. Píseň strašlivá a mno-
hé jiné. Výstava kramářských

písní z jedinečné muzejní sbírky.

23. 11. – 31. 12. Třpytivé Vánoce

– Perličkové ozdoby z Poniklé.

Výstava ozdob (jako) z časů
našich babiček, které se chystají
k nominaci do UNESCO.

DLASKŮV STATEK

1. – 30. 12. Já, Josef Dlask – ná-
vrat hospodáře a jeho Vánoce
Vánoční atmosféra za času
písmáka Dlaska.

KLENOTNICE

20. 10. – 30. 12. Poklady z depo-
zitáře drahých kamenů

AKCE

10. 12. Koráلكové vánoční oz-
doby. Vánoční dílna v kamenář-
ském domě.

Říjen a listopad: **Přednáškové
úterky.** Přehled přednášek a ko-
mentovaných prohlídek viz s. 5).

9. a 10. 12. Vánoční trhy. Muzeum
již třetím rokem trhy spolupřidá.

FOTOOHLÉDNUTÍ ZA MINULÝM ČTVRTLETÍM

O prázdninách jsme sice žádnou výstavu nezahajovali, ale před nimi a těsně po nich ano. Potvrzují nám to fotografie z vernisáží výstav. Nejprve to bylo 100 let skautingu – na fotografii hlavní protagonisté Podkovák a Bubla (jinak též vůdce Tomáš Hocke a autor výstavy a vedoucí jednoho z turnovských oddílů Marek Fapšo), následuje foto z výstavy 500 let od přestaveb Hrubého Rohozce, na které se podílel Miroslav Cogan, a především Jiří Sajbt, a záběr z vernisáže výstavy Píseň strašlivá s její autorkou Alžbětou Kuliškovou.

Prázdniny potom přinesly řadu akcí spíše zábavnějšího charakteru (o některých se dočtete uvnitř časopisu), takže se u nás hrálo, zkoumalo, objevovalo (například dinosauří vejce), mydlilo a podobně.

V září se na Dlaskově statku konalo Řezbářské sympozium, a to jako memoriál turnovského řezbáře Karla Hajna (na archivní fotografii), na které navázalo tradiční Posvícení. Počasí všem přálo a atmosféra byla jako vždy velmi příjemná.

NAVŠTIVTE U NÁS, CO SE DÁ

MUZEJNÍ PRODEJNA

šperky,
drahé kameny, sklo,
bižuterie, regionální
speciality, sladkosti,
knihy, mapy

ZLATNÍCI V KAMENÁŘI

autorské šperky,
zakázková výroba,
snubní prsteny,
drahokamy,
ukázky řemesla

DLASKŮV STATEK

národní kulturní
památka
vesnická domá-
cnost a hospodářství
v 19. století

Muzejní čtvrtletník vydává Muzeum Českého ráje v Turnově. Povolení MK ČR – E 15658. ISSN: 1801-4054. Odpovědná redaktorka: Mgr. Alžběta Kulišková. Grafická úprava, sazba: AK. Tisk: Tiskárna UNIPRESS, s.r.o. Svobodova 1431, Turnov, tel. 481 319 411. Uzávěrka tohoto čísla byla 20. září 2016. Na vydávání Muzejního čtvrtletníku přispívá Město Turnov. Muzejní čtvrtletník je k dostání zdarma na pokladně muzea a v informačních centrech a muzeích v okolí Turnova.

OTEVÍRACÍ DOBA: MUZEUM a KAMENÁŘSKÝ DŮM: Úterý až neděle: 9.00–16.00. DLASKŮV STATEK: V listopadu zavřeno.

V říjnu a prosinci otevřeno od úterý do neděle: 9.00–16.00. Od ledna do konce března zavřeno. Statek se otevře v únoru na oslavu Masopustu.

Vánoční otevírací doba v muzeu, v Kamenářském domě a na Dlaskově statku: Otevřeno: 23., 27., 28., 29. a 30. prosince 9.00–16.00.

Zavřeno: 24., 25., 26. a 31. prosince a 1. a 2. ledna. Aktuální informace získáte na webových stránkách muzea!